

Eski Türkçeden Kazakçaya Bitki Adları I

Plant Names from Old Turkic to Kazakh I

Emin OBA¹

¹International Taraz Innovative Institute, Taraz, Kazakistan

ORCID: E.O. 0000-0002-5299-8023

ÖZ

Bir dilin söz varlığını oluşturan sözcük hazinesi, o dilin geçmişten getirdiği kültürel birikiminin sonucunda oluşmuştur. Bu kültürel birikim veya sözcük hazinesi, o dilin sadece geçmişten getirdiği birikimle meydana gelmemektedir. Başka dillerden de alınan sözcükler, bu sözcük hazinesinde yer almaktadır. Söz varlığı açısından oldukça zengin bir çağdaş Türk lehçesi olan Kazakça, Kuzey batı (Kıpçak) grubu içerisinde yer almaktadır. Kazakçanın söz varlığının geneli Türkçe kökenli sözcükler ve bu sözcüklerin türemiş şekilleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Kazakçada Türkçe sözcüklerin dışında başka dillerden alıntılanmış sözcüklere de (Arapça, Farsça, Moğolca vb.) rastlanılmaktadır. Bu çalışmada Kazakçanın söz varlığında yer alan bitki adları verilmiştir. Bu bitki adlarının geneli Türkçe kökenlidir ancak bazı bitki adları başka dillerden alıntılanmıştır. Alıntılanmış olan bu bitki adlarının kökenleri hakkında aşağıda bilgi verilmiştir. Bu bitki adları verilirken, Eski Türkçeden itibaren Türkçenin tarihî dönemlerinin tümünü kapsayacak şekilde sözcük hazineleri taranmış ve bu sözcük hazinelerindeki bitki adlarını içeren sözcükler tespit edilmiştir. Bu bitki adları ile ilgili tespit edilen sözcüklerin bugünkü Kazakçanın söz varlığına yansması üzerine durulmuştur. Sözcükler verilirken hangi kaynaktan, hangi tarihî dönemde ve hangi anlamda geçtiği ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bununla birlikte, bazı bitki adları verilirken sözcüğü pekiştirmek amacıyla diğer çağdaş lehçelerden de örnekler verilmiştir. Çalışmada “a” harfinden “k” harfine kadar geçen bitki adları verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, Kazakça, Bitki adları, Söz varlığı

ABSTRACT

Words have been formed as a result of the cultural accumulation of that language from the past. This cultural accumulation of vocabulary occurs not just with the past accumulations within that language but also from words that have been taken from other languages. Kazakh is a modern Turkic dialect very rich in terms of vocabulary and is used in the Kipchak group. The general vocabulary of Kazakh is composed of Turkish root words and their derived forms. In addition to these Turkish words, Kazakh also has words borrowed from other languages such as Arabic, Persian, and Mongolian. This study presents the plant names found in Kazakh vocabulary. Most of these plant names are of Turkish origin, while others are borrowed from other languages. Information about

Başvuru/Submitted: 21.05.2021 **Kabul/Accepted:** 26.08.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: Emin OBA (Dr.), International Taraz Innovative Institute, Taraz, Kazakistan.
E-posta: eminoba@hotmail.com

Atıf/Citation: Oba, E. (2022). Eski Türkçeden Kazakçaya bitki adları I. Korkmaz, F. (Ed.), *9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 765-774). <https://doi.org/10.26650/PB/AA10AA14.2023.001.053>

the origins of these presented plant names is given below. While presenting these plant names, the article scanned the vocabulary so as to cover all the historical periods of Turkish starting with Old Turkic to identify the words involving plant names in the vocabulary. The article emphasizes how these words identified regarding plant names have been reflected into the vocabulary of today's Kazakh. While presenting the words, the article provides details about which source, which historical period, and in what sense the words are used. However, examples from other contemporary dialects have also been given while naming certain plants in order to reinforce the word. This study provides plant names for the letters A-K.

Keywords: Old Turkic, Kazakh, Plant names, Vocabulary

Giriş

Türk lehçeleri arasında Kuzeybatı (Kıpçak) grubu içerisinde yer alan Kazakça, konuşulduğu coğrafyanın büyüklüğü, söz varlığı hazinesi, anlatım imkânlarının zenginliği ve tarihî serüveni ile her daim araştırmacılar için ilgi odağı olmuştur. Kazakçanın bugünkü söz varlığını oluşturan sözcük kadrosu esas olarak Türkçe kökenli sözcüklerden ve bu sözcüklerin türemiş şekillerinden oluşmaktadır. Kazakçanın söz varlığını oluşturan bu sözcükler tarihî Türk lehçelerinin hemen hepsinde görülmektedir.

Bu çalışmada Türkçenin tarihî lehçelerinde görülen bitki adlarının Kazakçaya yansımaları üzerinde durulmaktadır. Yani, Eski Türkçede görülen bitki adlarının bugünkü Kazakçanın söz varlığında görülen şekilleri üzerine durulmaktadır. Bu bitki adları verilirken, ilk olarak hangi tarihî dönemde ve tarihî eserde geçtiği şekil verilmekle birlikte sonraki dönemlerdeki şekilleri ve geçtiği eserler hakkında da bilgi verilmektedir. Böylelikle bitki adının Türkçenin tarihî seyri içerisindeki değişimler hakkında da bilgi verilmektedir.

Çalışmada görüleceği üzere bitki adlarının geneli Türkçe kökenlidir. Ancak bazı alıntılarda mevcuttur. Bu alıntılar genellikle Farsçadan alıntılanmıştır. Ayrıca görüleceği üzere bitki adlarının geneli DLT'den itibaren görülmeye başlanmış ve sonraki dönemlerde de kullanılmıştır. Çalışmada bitki adı ele alınırken, görüldüğü bütün dönemler ve eserlerdeki şekilleri ve anlamları da verilmiştir.

Kazakça kısmında ise sözcük hangi eserde veya çalışmada geçtiyse ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu kısımda sözcüklerin bazıları standart sözlüklerde ve çalışmalarda görülememiştir. Bundan dolayı ağızlar sözlüğüne başvurulmuştur. Bu kısımda görüleceği üzere Eski Türkçeden Kazakçaya geçen bitki adı, Kazakçanın fonetik yapısına göre şekillenmiştir. Hatta bazen de bitki adına farklı anlamlar da eklenmiştir.

Eski Türkçeden Kazakçaya bitki adlarını taşıyan bu çalışma alfabetik sıraya göre dizilmiş ve çalışmanın çok uzun olmasından dolayı a harfinden k harfine kadar sınırlandırılmıştır.

alma “elma” (EDPT, s. 146; DTS, s. 36; ESTY I, s. 138; VEWT, s. 18) → Kzk. *alma* “elma” (Koç, 2003, s. 42).

Sözcük DLT'den itibaren görülmeye başlanmıştır. DLT'de *alma*, *almıla* “elma” şeklinde görülmektedir. Hatta *almıla kıımız* “ekşi elma” şeklinde de örneklendirilmiştir (Atalay, 2013, s. 21). Sözcük sonraki süreçte Harezmi Türkçesi eserlerinden NF, KE, ML *alma* “elma” (Ünlü, 2012, s. 41), Kıpçak Türkçesi eserlerinden GT, Kİ, KK *alma* “elma”, TZ *elma* “elma” (Toparlı, 2014, s. 7) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden LD, ŞHD *alma* “elma” (Ünlü, 2013, s. 37) şeklinde görülmektedir.

aluç (< Far. *allūça*) “yaban eriği; şeftali” (EDPT, s. 128; DTS, s. 40) → Kzk. *alşa* “yaban eriği, erik; alıç, alıç ağacı” (Koç, 2003, s. 43).

Sözcük DLT'de *aluç* “şeftali” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 22). Kıpçak Türkçesi eserlerinden BV *aluç* “alıç, yabancı elma”, Kİ *alçu* “bir tür yemiş” şeklinde görülmektedir (Toparlı, 2014, s. 7-8).

aluçın “yenilen boğumlu bir bitki” (DTS, s. 41) → Kzk. *alşın* “biçildikten sonra tekrar uzayan ot” (Koç, 2003, s. 43).

Sözcük sadece DLT’de *aluçın* “yenilen boğumlu bir bitki” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 22).

anđuz “şifalı bir ağaç; kışın yapraklarını dökmeyen bir ağaç” (EDPT, s. 178; DTS, s. 47; Baytop, 2015, s. 31) → Kzk. *andız* “yaprakları dikenli olan bir çeşit ardıç, andız (Koç, 2003, s. 45).

Sözcük DLT’de *anđuz* “andız; bu otun kökü tedavi için kullanılır” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 26). Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH *anduz/antuz* “ilaç olarak kullanılan bir ot, anduz otu” (İzbudak, 1936, s. 5), Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *anduz* “ardıç türünden bir çalı” (Ünlü, 2013, s. 43) şeklinde görülmektedir.

anız “biçilen tarlada kalan kökler, anız” (EDPT, s. 191; DTS, s. 47) → Kzk. *anız* “buğday biçildikten sonra kalan saplar” (Iskakov I, 2011, s. 549).

Sözcük DLT’de *anız* “anız, hububat biçildikten sonra tarlada kalan köke yakın saplar” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 27).

arpa “arpa” (EDPT, s. 198; DTS, s. 53) → Kzk. *arpa* “arpa” (Koç, 2003, s. 51).

Sözcük Eski Türkçeden itibaren Türkçenin tüm tarihî dönemlerinde ve günümüz çağdaş lehçelerinin tümünde de görülmektedir. Sözcük Eski Uygurca eserlerden Man III *arpa* “arpa”, DLT ve KB’de *arpa* “arpa” şeklinde görülmektedir (Clauson, 1972, s. 198). Sonraki süreçte Harezmi Türkçesi eserlerinden NF, KE, ML *arpa* “arpa” (Ünlü, 2012, s. 51), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC, Kİ, TZ *arpa* “arpa” (Toparlı, 2014, s. 12) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT, MK *arpa* “arpa” (Ünlü, 2013, s. 53) şeklinde görülmektedir.

arpağan “yabani arpa” (EDPT, s. 200; DTS, s. 53) → Kzk. *arpağan* “arpaya benzeyen bir tür ot, çim türü” (Iskakov I, 2011, s. 641).

Sözcük DLT’de *arpağan* “arpaya benzer başağı bulunan bir tür bitki” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 36). Sözcük Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT’de *arpağan* “arpaya benzeyen bir bitki” şeklinde görülmektedir (Ünlü, 2013, s. 53).

ayva “ayva” (EDPT, s. 268) → Kzk. *ayva* “ayva” (Koç, 2003, s. 29).

Sözcük DLT’den itibaren görülmekte ve *ayva* “ayva” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 52). Sözcük Harem Türkçesi eserlerinden KE, ML *ayva* “ayva” (Ünlü, 2012, s. 67), Kıpçak Türkçesi eserlerinden GT, TA *ayva* “ayva”, İM, TZ *hayva* “ayva” (Toparlı, 2014, s. 19) şeklinde görülmektedir.

baldırğan “baldıran, baldıran otu” (VEWT, s. 61; Baytop, 2015, s. 42) → Kzk. *baldırğan* “çok yıllık otsu, çiçekli bir bitki; filiz” (Iskakov II, 2011, s. 680).

Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ *baldaran* “baldıran otu” (Caferoğlu, 1931, s. 36), Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *baldırğan* “baldıran otu” (Ünlü, 2013, s. 98) şeklinde görülmektedir.

buğday “buğday” (EDPT, s. 312; DTS, s. 120) → Kzk. *buğday, biyday* “buğday”, Kazakçada yaygın kullanım *biyday* şeklindedir. Ancak *buğday* şekli ağızlarda görülmektedir (Koç, 2003, s. 89; KTAS, s. 156).

Sözcük Eski Uygurca metinlerinden TT VII *buğday* “buğday”, DLT, KB’te *buğday* “buğday” şeklinde görülmektedir (Clouston, 1972, s. 312). Harezmi Türkçesi eserlerinden NF, KE, ML *buğday* “buğday” (Ünlü, 2012, s. 110), Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA *buday, buğday* “buğday”, CC *boday, boğday, buğday* “buğday” (Toparlı, 2014, s. 36) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden MK, LÇT *buğday* “buğday” (Ünlü, 2013, s. 162) şeklinde görülmektedir.

burçak “bezelye, nohut” (Toparlı, 2014, s. 38) → Kzk. *burşak* “burçak, baklagiller familyasından bir bitki” (Koç, 2003, s. 99).

Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA *burçak* “bezelye, nohut” (Toparlı, 2014, s. 38), Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *burçak* “nohuda benzer” (Ünlü, 2013, s. 174) şeklinde görülmektedir.

bük “orman, ormanlık yer, çalılık” (EDPT, s. 324; DTS, s. 131) → Kzk. *bük* “kayın veya akgürgen ağacı türüne benzer bir ağaç; orman, çalılık” (KTAS, s. 163; Iskakov IV, 2011, s. 37).

Sözcük DLT’den itibaren görülmekte ve *bük* “sık ağaçlık” şeklinde geçmektedir (Atalay, 2013, s. 123). Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ *bök* “orman, birbirine girmiş çalı ve çırpı gibi yabancı ağaçlar” (Toparlı, 2014, s. 36), Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *bük* “orman” (Ünlü, 2013, s. 179) şeklinde görülmektedir.

bür “tomurcuk” (EDPT, s. 354; DTS, s. 132) → Kzk. *bür* “tomurcuk” (Koç, 2003, s. 101).

Sözcük Eski Uygurcada *bür* “tomurcuk, demet, çiçek salkımı” şeklinde görülmektedir (Wilkins, 2021, s. 212). Sonrasında Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC’da *bür* “gonca, tomurcuk” şeklinde görülmektedir (Toparlı, 2014, s. 40). Bununla birlikte sözcük DLT’de *bürülen-* “tomurcuklanmak” eklenmiş şekli de görülmektedir (Atalay, 2013, s. 476).

bürçek “dalların baş kısımları, tomurcuk kısımları” (EDPT, s. 357) → Kzk. *bürşik* “çiçeğin açmadan evvelki hali, tomurcuk” (Koç, 2003, s. 101).

Sözcük, Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA *bürçek* “dalların baş kısmı” şeklinde görülmektedir (Toparlı, 2014, s. 40).

çağmur “şalgam, şalgamlık turp” (EDPT, s. 408; DTS, s. 136) → Kzk. *şomur* “turp; havuç” (Koç, 2003, s. 643).

Sözcük DLT’de *çağmur, çamğur* “şalgam” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 134). Bununla birlikte Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA *çamğur, çomar* “havuç” (Toparlı, 2000, s. 99-101), Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *çomur* “şalgam” (Ünlü, 2013, s. 255) şeklinde görülmektedir.

çecek “çiçek” (EDPT, s. 400; DTS, s. 143) → Kzk. *şecek* “çiçek” (Koç, 2003, s. 639).

Sözcük Eski Türkçeden itibaren Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinin hemen hepsinde görülmektedir. Sözcük Eski Uygurca metinlerinden U III, TT V *çecek* “çiçek”, DLT, KB’te

çecek“çiçek” şeklinde görülmektedir (Clouston, 1972, s. 400). Bununla birlikte sözcük Harezmi Türkçesi eserlerinden KE *çecek* “çiçek”, NF *çecek* “çiçek” (Ünlü, 2012, s. 133), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC, TZ *çecek* “çiçek”, KK *şişek* “çiçek” (Toparlı, 2014, s. 51) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden MK, LD *çecek* “çiçek” (Ünlü, 2013, s. 248) şeklinde görülmektedir.

çim “çim, çimen” (EDPT, s. 421) → Kzk. *şim* “çim, çimen, çimenlik” (Koç, 2003, s. 653).

Sözcük DLT ve KB’te *çim* “ayrık otu, çim” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 153; Arat, 1979, s. 132). Sonrasında Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ *çim* “çimen” şeklinde görülmektedir (Toparlı, 2014, s. 51).

çırpı “çalı çırpı, kuru ağaç” (Grønbech, 1942, s. 79) → Kzk. *şırpı* “çalı çırpı, kurumuş ağaç parçası” (Koç, 2003, s. 655).

Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC’da *çırpı* “çalı çırpı, kuru ağaç” (Grønbech, 1942, s. 79) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *çırpı* “çalı ve çırpı” (Ünlü, 2013, s. 247) şeklinde görülmektedir.

çigit “pamuk çekirdeği” (EDPT, s. 414; DTS, s. 145) → Kzk. *şiyit* “pamuk çekirdeği, pamuk tohumu” (Iskakov XV, 2011, s. 375).

Sözcük DLT’den itibaren görülmekte ve *çigit* “pamuk çekirdeği” şeklinde geçmektedir (Atalay, 2013, s. 151). Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden Kİ *çikit* “pamuğun tohumu” (Toparlı, 2014, s. 51) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT’de *çigit* “çekirdek, pamuk çekirdeği” (Ünlü, 2013, s. 249) şeklinde görülmektedir.

çikin “asmalar arasında yetişen bir bitki; başakları olan ve sığırlar tarafından yenen bir bitki” (EDPT, s. 415) → Kzk. *şigin*¹ “pirinç tarlasında büyüyen yabancı bir ot” (KTAS, s. 779).

Sözcük DLT’de *çikin* “üzüm bağlarında biten, hayvanların yediği başaklı bir ot; akdarı olarak bilinen otsu bir bitki” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 152). Ayrıca sözcük Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT’de *çigin* “karabaş otu; çimenlik” şeklinde görülmektedir (Ünlü, 2013, s. 249).

çor “çor ot = sık bitki örtüsü, sarmaşık” (EDPT, s. 427; DTS, s. 154) → Kzk. *şor* “sarmaşık, ağaçların dibinde yetişen ve onlara sarılan bir bitki” (Iskakov XV, 2011, s. 402).

Sözcük yalnızca DLT’de *çor ot* “sarılğan bir bitki, sarmaşık” şeklinde görülmektedir (Atalay, 2013, s. 157).

çökür “bir çeşit diken; diken” (Atalay, 1945, s. 162) → Kzk. *şögir* “bir tür diken; diken, kıymık” (Iskakov XV, 2011, s. 412).

Sözcük Kıpçak Türkçesi eserlerinden TZ *çokur* “bir tür diken” (Atalay, 1945, s. 162) ve Çağatay Türkçesi eserlerinden AL, MK, LÇT *çökür* “diken” (Ünlü, 2013, s. 258) şeklinde görülmektedir.

1 Kazakçada iki ünlü arasında kalan -k- ünsüzü genellikle -g- ünsüzüne dönüşmektedir.

deňgel “saman kesmiđi” (EDPT, s. 520; DTS, s. 158) → Kzk. *deňgel* “saman çöpü; çok yıllık otsu bir bitki” (Iskakov IV, 2011, s. 638).

Sözcük yalnızca DLT’de *danđal* “saman kesmiği” şeklinde görölmektedir (Atalay, 2013, s. 165).

emen “meşe, ağaç (Toparlı, 2000, s. 109) → Kzk. *emen* “meşe, meşe ağacı” (Koç, 2003, s. 139).

Sözcük yalnızca Kıpçak Türkçesi eserlerinden TA’de *emen* “meşe, ağaç” şeklinde görölmektedir (Toparlı, 2000, s. 109).

erük “çekirdekli meyve; erik, kayısı gibi meyvelere verilen genel ad” (EDPT, s. 222; DTS, s. 182) → Kzk. *erik*, *örük* “erik; şeftali” (KTAS, s. 217; Koç, 2003, s. 432).

Sözcük, Türkçenin tarihî dönemlerinin hemen hepsinde görölmektedir. Sözcük Eski Uygurca eserlerinden TT VIII’de *erük* “erik, kayısı; meyve ağacı”, DLT *erük* “şeftali, kayısı, erik gibi meyvelerin genel adı” şeklinde görölmektedir (Atalay, 2013, s. 193). Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC *erik* “erik”, Kİ *erük* “erik” (Toparlı, 2014, s. 75), Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *erik* “erik, kayısı” (Ünlü, 2013, s. 342) şeklinde görölmektedir.

ığaç “ağaç; değnek, sopa” (EDPT, s. 79; DTS, s. 218) → Kzk. *ağaç* “ağaç” (Koç, 2003, s. 25).

Sözcük, Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinin hemen hepsinde görölmektedir. Sözcük Orhun Yazıtları’nda *ığaç* “ağaç” (Tekin, 2017, s. 92), Eski Uygurca eserlerden TT I *ığaç* “ağaç”, DLT ve KB’de *yığaç* “ağaç” (Atalay, 2013, s. 780; Arat, 1979, s. 538) şeklinde görölmektedir. Bununla birlikte Harezmi Türkçesi eserlerinden NF, KE *ağaç*, *yığaç* “ağaç; değnek, sopa” (Ünlü, 2012, s. 682), Kıpçak Türkçesi eserlerinden CC, Kİ *ağaç* “ağaç”, KK *ağaç* “ağaç” (Toparlı, 2014, s. 3), Çağatay Türkçesi eserlerinden MK *yığaç* “ağaç”, LÇT *ağaç* “ağaç” (Ünlü, 2013, s. 1250) şeklinde görölmektedir.

ışgun (< Far. *aşxuwān*) “kuzukulağı, ışkın” (EDPT, s. 259; DTS, s. 220) → Kzk. *ışkın* “püsküllü, çiçeği kırmızı renkli olan bir bitki” (Iskakov XV, 2011, s. 689).

Sözcük, DLT’de *ışgun* “şerbeti çiçek hastalığı için iyi gelen, çiçeği kırmızı bir ot” şeklinde görölmektedir (Atalay, 2013, s. 221).

it üzümü “yabani üzüm” (Rachmati, 1932, s. 408; DTS, s. 215) → Kzk. *it jüzim* “yabani üzüm; nemli yerlerde yetişen bir tür bitki” (Iskakov VII, 2011, s. 377).

Sözcük Eski Uygurcada *it üzümü* “yabani üzüm” şeklinde görölmektedir (Rachmati, 1932, s. 408). Bununla birlikte Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *it üzümü* “süs üzümü” şeklinde görölmektedir (Ünlü, 2013, s. 550).

it burnu “kuşburnu, it burnu; yaban gül meyvesi, çiçeği” (DTS, s. 215) → Kzk. *it murın* “yaprakları kırmızı, meyvesi olan bir çiçek, yaban çiçeği” (Iskakov VII, 2011, s. 380).

Sözcük Eski Uygurcada *it burnu* “kuşburnu, itburnu” şeklinde görölmektedir (Wilkins, 2021, s. 291). Bununla birlikte Kıpçak Türkçesi eserlerinden İH *it burnu* “yabani gül” (Toparlı,

2014, s. 116), Çağatay Türkçesi eserlerinden LÇT *it burnu* “nesrin tohumu” (Ünlü, 2013, s. 547) şeklinde görülmektedir.

Sonuç

Kazakçanın söz varlığında Eski Türkçenin izlerini gördüğümüz bu çalışmada; Köktürkçeden, Eski Uygurcadan, Kutadgu Bilig’den, Divan-ı Lügati’-Türk’ten, Kıpçakçadan, Çağataycadan birçok sözcüğün var olduğunu biliyorduk ve burada da bitki adlarının verilmesiyle bu durumun pekiştiğini görmüş bulunmaktayız. Yukarıda bitki adları ile ilgili verilen sözcüklerin geneli Türkçe sözcüklerden oluşmakla birlikte bazı alıntı sözcüklerde yer almaktadır. Bu alıntı sözcüklere baktığımızda, Türkçenin tarihî dönemlerinde alıntılanmış ve Türkçenin fonetik yapısına uydurulmuştur. Buradan Kazakçanın söz varlığına geçmiştir. Sonuç olarak, incelediğimiz sözcüklerin geneli Kazakçanın söz varlığına geçerken Kazakçanın kendine has fonetik yapısına uygun bir şekle bürünüp sonrasında kullanıma geçmiştir.

Kaynakça / References

- Ağar, M. E. (1986). *Baytaratü'l-Vâzih (inceleme-metin-indeks)*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III (indeks)*. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce (Haz.). İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Atalay, B. (1970). *Abuşka Lügati veya Çağatay sözlüğü*. Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- Atalay, B. (2013). *Divanü Lugat-it Türk tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ata, A. (1997). *Kıssaşü'l-Enbiyâ II (dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ata, A. (1998). *Nehcü'l-Feradis (dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Battal, A. (1988). *İbni-Mühennâ Lugati*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Baytop, T. (2015). *Türkçe bitki adları sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Bang, W. ve Gabain, A.v. (1929). *Türkische Turfan-texte I*. Berlin.
- Bang, W. ve Gabain, A.v. (1931). *Türkische Turfan-texte V*. Berlin.
- Bayniyazov, A. ve Bayniyazova, J. (2007). *Türükşe-Kazakşa sözdik*. Almatı.
- Caferoğlu, A. (1931). *Abû Hayyân Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Durgut, H. (1995). *Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhâri, Lugat-i Çağatay ve Türki-yi Osmani (Cild-i Evvel)*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Gabain, A.v. (1954). *Türkische Turfan-texte VIII, texte in Brâhmischrift*. Berlin.
- Grønbech, K. (1942). *Komanisches wörterbuch. Türkischer wortindex zu Codex Cumanicus*. Kopenhagen.
- Hacıeminoğlu, N. (2000). *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve dil hususiyetleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Iskakov, A. (1966). *Kazak tiliniñ kıskaşa etimologiyalık sözdigi*. Almatı: Kazak SSR Ğılım.
- Iskakov, A. (1974-1976). *Kazak tiliniñ túsindirme sözdigi*. C.2. Almatı: Kazak SSR Ğılım.
- Iskakov, A. (1978-1986). *Kazak tiliniñ túsindirme sözdigi*. C.10. Almatı: Kazak SSR Ğılım.
- Iskakov, A. (2011). *Kazak edebi tiliniñ sözdigi*. C.15. Almatı.
- İzbudak, V. (1936). *El - İdrak haşiyesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kaliyev, G., Hakisbekov, O., Saribayev, Ş., Uderbayev, A. (2005). *Kazak tiliniñ aymaktık sözdigi*. Almatı: Arıs.
- Karaağaç, G. (1997). *Mevlânâ Lutfî Dîvanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Karamanlioğlu, A. F. (1989). *Gülistan tercümesi (Kitâb Gülistan bi't Türkî)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karasoy, Y. (1998). *Şibân Han Dîvânı (inceleme-metin-dizin-tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Koç, K., Bayniyazov, A., Başkapan, V. (2003). *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Le Coq, A. v. (1922). *Türkische Manichaica aus Chostscho III. Nebst einem-christlichen Bruchstück aus Bu-layıq*. Berlin: APAW.
- Müller, F. W. K. (1920). *Uigurica III*. Berlin: APAW.
- Nadelyayev, V. M., Nasilov, D. M., Tenişev, E. R., Şerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurskiy slovar*. Leningrad.
- Oba, E. (2014). Kazak Türkçesindeki Arapça ve Farsça kelimelerin fonetik değişimleri. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/6, 797-806.
- Oba, E. (2020). *Kazakçanın tarihi Türk lehçelerine göre söz varlığı*. IQ Kültür-Sanat.
- Oba, E. (2021). *Qazak tiliniñ tarihi Türki tilderi turgısınan sözdik Qorı (tüsendirme sözdik)*. Almatı: Al-Farabi Üniversitesi Basımevi.
- Ölmez, Z. (1993). *Mahbûbu'l-Kulûb (inceleme-metin-sözlük)*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Rachmati, G. R. (1930). *Zur Heilkunde der Uiguren I*. Berlin: APAW.
- Rachmati, G. R. (1932). *Zur Heilkunde der Uiguren II*. Berlin: APAW.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen wörterbuchs der Türksprachen*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Sevortyan, Y. V. (1974-2003). *Etimologičeskiy slovar Tyurkskih yazıkov*. Moskva.
- Steingass, F. J. (1892). *Comprehensive Persian-English dictionary, including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature*. London.
- Tekin, T. (2017). *Orhon yazıtları*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Toparlı, R., Çögenli, M. S., Yanık, N. H. (1999). *El-Kavânînu'l-Küllîye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Toparlı, Recep, M. Sadi Çögenli, Nevzat H. Yanık. (2000). *Kitâb-ı Mecmu-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Toparlı, R. ve Argunşah, M. (2014). *İslâm Mu'înu'l-Mürîd*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Toparlı, R., Vural, H., Karaatlı, R. (2014). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türk Dil Kurumu. (1945). *Ettuhfet-üz-zekiyye fil-lugatit-Türkiyye*. (B. Atalay, Çev.). Ankara: TDK.
- Ünlü, S. (2012). *Harezmi-Altınordu Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen, Altuigurisch-Deutsch-Türkisch (Eski Uygurcanın el sözlüğü, Eski Uygurca-Almanca-Türkçe)*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Yüce, N. (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb, Hıvârizm Türkçesi ile tercümeli Şuşter Nüşhası (giriş- dil özellikleri-metin- indeks)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kısaltmalar

- AL, s. *Abuşka Lûgati veya Çağatay Sözlüğü* → Atalay 1970.
BV, s. *Baytaratü'l-Vâzih* → Ağar 1986.
CC, s. *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus* → Grønbech 1942.
DLT, s. *Divanü Lugat-it Türk Tercümesi* → Atalay 2013.
DTS, s. *Drevnetyurskiy slovar* → Nadelyayev vd. 1969.
EDPT, s. *Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish* → Clauson 1972.
ESTY, s. *Etimologičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov* → Sevortyan 1974-2003.
ET, s. Eski Türkçe.
Far. , s. Farsça.
GT, s. *Gülistan Tercümesi* → Karamanlıoğlu 1989.
İH, s. El - *İdrak Haşiyesi* → İzbudak 1936.
KB, s. *Kutadgu Bilig III (Index)* → Arat 1979.
KE, s. *Kışaşü'l-Enbiyâ II (Dizin)* → Ata 1997.
Kİ, s. *Kitābu'l-İdrāk li Lisāni'l-Etrāk* → Caferoğlu 1931.
KK, s. *El-Kavâninü'l-Külliyeli-Zabti'l-Lûgati't-Türkiyye* → 1999.
KTAS, s. *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi* → Januzakov 2008.
Kzk. Kazakça.
LÇT, s. *Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhâri, Lugat-i Çağatay ve Türki-yi Osmani (Cild-i Evvel)* → Durgut 1995.
LD, s. *Mevlânâ Lutfî Dîvanı* → 1997.
Man III, s. *Türkische Manichaica aus Chostscho III* → Le Coq 1922.
MK, s. *Mahbûbu'l-kulûb* → Ölmez 1993.
ML, s. *İbni-Mühennâ Lugati* → Battal 1988.
NF, s. *Nehcü'l-Feradis (Dizin)* → Ata 1998.
ŞHD, s. *Şîbân Han Dîvânı* → Karasoy 1998.
TA, s. *Kitâb-ı Mecmu-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî* → Toparlı 2000.
TT I, s. *Türkische Turfan-Texte I* → Bang 1929.
TT V, s. *Türkische Turfan-Texte V* → Bang 1931.
TT VIII, s. *Türkische Turfan-Texte VIII* → Gabain 1954.
U III, s. *Uigurica III* → Müller 1920.
VEWT, s. *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen* → Räsänen 1969.
TZ, s. *Ettuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lugat'it-Türkiyye* → Atalay 1945.